

РЕЦЕНЗИЯ

на проф. д. и. н. **ВАЛЕРИ ГРИГОРОВ СТОЯНОВ**

относно кандидатурата на доц. д-р **Йорданка Маринова Гешева**, единствен участник в конкурса за заемане на академичната длъжност „професор“ по област на висшето образование 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2. 2. *История и археология*, научна специалност с шифър 05.03.21 „Документалистика, архивистика, палеография (вкл. историография и източникознание)“ (генеалогия), обявен от Института за исторически изследвания при БАН

Конкурсът по направление 2.2. *История и археология* е за нуждите на Секция Помощни исторически науки и информатика към Института за исторически изследвания при Българската академия на науките и по обява, публикувана в ДВ, бр. 5 от 20.01.2015 г. Процедурата по обявяването на конкурса и допускането на кандидати за участие в него е изрядна от гледна точка на изискванията на ЗРАС и Правилника за неговото прилагане. Представени са всички необходими документи, включително справка за цитиранията.

Единственият явил се кандидат в определения от закона двумесечен срок е доц. д-р **ЙОРДАНКА МАРИНОВА ГЕШЕВА**, чиято научна биография отговаря на очакванията за участие в конкурс за „професор“. Доц. ГЕШЕВА (*1953, Свищов) е завършила Икономическия техникум - Велико Търново, специалност „Механизация и отчетност на изчислителните работи“ (1972) и специалност „История“ с втора специалност „Руска филология“ във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ (1977). Известно време работи като журналист във в-к „Карловска трибуна“ – Карлово (1977-1978), по-късно е уредник в Градския исторически музей – Карлово (1978-1979) и технически секретар в Градския държавен арбитраж – София (1980). От 1981 г. е назначена за редактор в сп. „Исторически преглед“ и работи на тази позиция до 1993 г., като между 1990-1991 г. е научен секретар на списанието. Междувременно защитава „мальк“ докторат с дисертация на тема „Консервативната партия

в Княжество България, 1879-1886 г.“, което позволява през март 1989 г. да бъде назначена за научен сътрудник в Института по история към БАН. На тази позиция (н.с. II ст., а от 1992 г. и н.с. I ст.) тя работи до края 2004 г., когато придобива научното звание ст.н.с. II ст. [доцент] с хабилитационния си труд „Държавната институция Велико народно събрание, 1879-1911 г. Исторически аспекти“ (С., 2001, 320 с.). През следващите десет години доц. ГЕШЕВА развива активна научно-изследователска дейност, участва в десетки научни конференции, докладите от които след обнародване стават достъпни на широката читателска аудитория, публикува извън тях още две монографии и редица студийни изследвания, изнася лекционен курс към Центъра за обучение при БАН и лекции в Правния факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, участва в изпитни комисии на докторанти, както и в редколегиите на редица издания, включена е в проекти с национално и международно участие, търсена е като експерт в областта на научните си интереси. След смяната на ръководството на Института през 2012 г. доц. ГЕШЕВА става член на Общото събрание на учените в БАН, Председател на Общото събрание на учените в Института за исторически изследвания и член на Научния съвет на ИИИ.

Научните интереси на кандидата са предимно в сферата на новата българска история с акцент върху държавното устройство и управление, ролята на Консервативната партия и по-видните нейни дейци, създаването и функционирането на основни институции в Новата българска държава като Обикновено и Велико народно събрание, правата и компетенциите на княза, характера на Търновската конституция, министерската отговорност и свързаните с нея парламентарни анкетни комисии и пр. По тези въпроси доц. ГЕШЕВА е изнесла редица доклади, публикувала е множество статии и студии, а в продължение на шест години (2008-2014) води и докторантски курс към ЦО при БАН на тема „Държавни институции в България според Търновската конституция и конституциите от 1947 и 1971 г.“ Важно място

в нейната работа заема „биографиката“ – разкриването на съществени страни от живота и дейността на бележити личности в българската история като д-р Константин Стоилов, Тодор Бурмов, Димитър Греков, Иван Евстр. Гешов, д-р Константин Иречек и др. Този ѝ усет да представя значението на личностния елемент в контекста на социално-политическото и културно развитие я довежда до ангажирането и с фамилията на графове Пеячевич – един стар българо-католически род, изиграл голяма роля в развитието на Славония, Хърватско и някои други райони на бившата Австро-Унгарска империя. Наченатото през 2007 г. занимаване с историята, генеалогията и просопографията на тази благородническа фамилия резултира в един труд, превърнал се в специфичен „бренд“, в една запазена марка на доц. ГЕШЕВА, в препоръка и заслужена аргументация за издигане на нейната кандидатура за придобиване на научното звание „професор“. Като цяло кандидатката е участвала с доклади в 42 научни мероприятия (от тях 13 – международни, 8 – национални с международно участие и 21 – национални), обнародвала е 4 монографии (2 от които след хабилитирането), над 70 студии и статии (от тях 40 след хабилитацията, а 8 други са под печат), също 32 отзива и рецензии (половината от които – след хабилитацията). Била е привлечена в реализирането на 6 научни проекта, участвала е като експерт на различни нива, а също в редакционните колегии на тематични сборници. И макар да няма свой „собствен“ докторант, с многогодишния си лекционен курс към ЦО на БАН и участието в десетки докторантски изпитни комисии и научни журита е дала своя принос за израстване на по-младото поколение учени хуманитаристи. Трудовете на доц. Й. ГЕШЕВА са цитирани многократно от научната колегия у нас и в чужбина – 24 цитирания в 10 чуждестранни публикации, над 256 цитирания в 29 български публикации и над 14 – в 3 докторски дисертации.

В конкурса за „професор“ доц. ГЕШЕВА участва с 2 монографии (от тях едната е сборник със студии и статии, част от които обнародвани след

хабилитацията), 40 студии и статии (7 от които са включени в споменатия сборник, а 5 други представляват части от монографията), 16 обнародвани отзиви и рецензии, авторски текст в 3 колективни изследвания и сборници (за Балканските войни, Многогломната история на България и Историята на БАН), както и 42 доклада в научни форуми, до голяма степен впоследствие публикувани. Освен това тя е включила още 8 други студии и статии под печат, за които е представила съответни удостоверения. Преобладаващият брой материали са публикувани в реномирани списания и сборници като *Исторически преглед*, *Известия на държавните архиви*, *Известия на Българското историческо дружество*, *Научни трудове на ПУ*, *Наука* и пр. Една част са отпечатани на чужд език (главно хърватски и сръбски) и/или в чужбина. В количествено отношение, а и като качество, това е напълно достатъчно за да се подходи отговорно към нейната кандидатура.

Основните публикации, по които се съди за научните достойнства на кандидата, са предложената като отделен труд монография за фамилията на графове Пеячевич и свързаните по един или друг начин с нея 20 студии и статии (№№ 13, 14, 15, 19, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 39, 41, 42 и 48 от „Списъка с публикациите“, втора част, раздел III, като трите последни са материали, приети за печат). Ето защо е логично вниманието на рецензента да се насочи към тази тематична област от разностранните научни интереси на доц. ГЕШЕВА. От значение са и останалите, издадени след нейното хабилиране, материали, свързани с отделни политически и културни дейци (№№ 1, 2, 3, 6, 9, 10, 18, 23, 37, 40, 43, 44, 45, 47; също II-2), с темата за консервативната партия (№ 5) и министерската отговорност (№№ 4, 16; II-1), за Обикновеното и Велико народно събрание (№№ 7, 8, 11, 12, 24), за Независимостта (№№ 17, 20) и Балканските войни (№ 31), с историята на Българското книжовно дружество (№ 38 и II-3), регулиране границите на българската държава (№ 21) и пр. До голяма степен обаче те са в „Боловоза“ на десетилетния изследователски път на авторката, където

– както тя самата признава – „консерваторите си остават“ нейната „първа голяма любов в науката“.

Този, изграден с времето, афинитет към консервативните ценности довежда доц. ГЕШЕВА до нейния *Opus magnum*. С това, което впоследствие става нейн „проект на живота“, тя се залавя по време на пребиваването си в Хърватия (2007-2008 г.), където придружава своя съпруг, изпратен на дипломатическа работа. 18-месечният ѝ престой в адриатическата страна дава възможност да се проучат *de visu* запазените архивни податки, да се прощудират изследванията, свързани с това семейство, да се посетят на място някогашните имения с оглед запознаване по-отблизо с културното материално наследство на Пеячевичи, оставили трайна диря в хърватската история. Година след полагане началото на амбициозното изследователско начинание излиза и първият научен резултат – статията „*Графове Пеячевич от Вировитичко-Нашичкото разклонение*“, анонсирана през 2008 г. като доклад при честването на 320-та годишнина от Чипровското въстание. Тук доц. ГЕШЕВА представя пред обществеността фамилията Пеячевичи, като показва нейните разклонения и акцентира върху най-дълготрайната линия (Вировитичко-Нашичката) и по-видните нейни представители – водача на Чипровското въстание Георги Пеячевич и брат му Марко, първия граф в семейството Йосиф II, хърватските банове Ладислав и Теодор и др. На тях последните авторката посвещава отделен материал – „*Ладислав и Теодор графове Пеячевич в политическия живот на Хърватия (1880-1883; 1903-1907)*“, членен на проведената през същата година в София конференция за „Държава, общество и култура на българи и хървати, VII-XXI век“ и отпечатан в издадения година по-късно сборник. Като разглежда дейността на двамата висши управници тя подчертава ролята им за укрепване на хърватската държавност, макар и като зависима от Унгария единица – било чрез приединяването на т. нар. Военна граница към хърватските земи, финализиращо процеса на тяхната интеграция в рамките на империята, или

чрез подкрепа на борбата за използване на хърватския език в държавната администрация. През 2009 г. в юбилейния сборник в чест на проф. Людмил Спасов излиза материал, посветен на Теодора Пеячевич – може би една от най-интересните представителки на рода, който текст до голяма степен се покрива със съответната част от започнатата монография (*„Дора графиня Пеячевич – признатата и непознатата“*). Следва студията за *„Босненско?-българското начало на фамилия графове Пеячевич“* (2010, в *„Исторически преглед“*), пресъздаваща в леко съкратен вариант първата глава от книгата. Тук доц. ГЕШЕВА поставя под въпрос достоверността на сведенията на фамилия историограф Юлиан фон Пеячевич за босненското потекло на неговото семейство в полза на една „пробългарска“ опция. Един паралел между *„Елизабета (Лиля) графиня Пеячевич и Екатерина Каравелова – интелектуалки и първи дами в своите общества“*, обнародван в сборника с материали от проведена през 2008 г. хърватско-българска конференция (Загреб, 2011) показва приноса на двете близки по съдба жени в развитието на хърватското и българското общество. Като съпруги на видни политици те играят съществена роля както с интелектуалните си занимания, така и с ангажираността в различни обществени и благотворителни организации. На *„Благотворителните инициативи на българската фамилия Пеячевич в Хърватия“* авторката посвещава отделен доклад/статия в конференция от 2009 г., свързана с благотворителността и обнародвана през 2011 г. в т. 17 от *„Известията на историческия музей – Кюстендил“*. В друг конференчен материал от 2011 г. тя разглежда *„Фамилия Пеячевич и изграждането на нови селища в Хабсбургската империя“* (Пазарджик, 2012). По това време тя се връща към основоположника на рода – *„За някои неизвестни и малко известни факти около живота и дейността на Георги Пеячевич“* (вж. в сборника в чест на проф. В. Стоянов, 2011), занимава се и с извороведската стойност на *„Императорските дипломи и грамоти на Парчевичи и Пеячевичи като извор за генеалогията и за дейността им“* (в сп.

„Родосзнание/Genealogia“, № 3-4/2012). И макар в този материал да липсва какъвто и да било дипломатически анализ на този вид документи, обилната информация за съдържащите се в текста историко-генеалогични податки превръща статията в полезно четиво и по отношение на нововременната европейска дипломатика – например с наличните родословни сведения и данни за дейността на кандидата и заеманите от него длъжности, с податки за символиката на придобития от него личен семеен герб и пр.

Има и други, писани по това време, а и по-късно, публикации, но те в основни линии отразяват текста на обнародваната през 2012 г. монография за *„Фамилия графове Пеячевич между легендите и реалността (втората половина на XVII – XX век). Историко-генеалогично изследване“* (342 с.). Тя събира на едно място резултатите от най-различни по научния си обект и тематика издирвания за архивното и книжовно наследство, сепулкралната история и архитектура, политическата и поселищна история, културния и духовен принос, както и благотворителните инициативи на многобройните представители на това видно семейство в рамките на три столетия. И макар един или друг аспект от тази комплексна проблематика да са разглеждани в (главно) хърватската историопис, трудът на доц. ГЕШЕВА на практика се явява първото цялостно научно монографично изследване за фамилията на графове Пеячевич не само за България, но и Хърватия, Унгария и Сърбия. То е монументално по широката хронологична рамка, поставените задачи и постигнатите резултати при осветляването на най-разнообразни въпроси и частни аспекти от миналото битие на Пеячевичите, на които авторката предлага най-пълната засега генеалогия и просопография, въвеждайки за пръв път и разработената от нея кодова система в родословните дирения на тази фамилия. Доц. ГЕШЕВА е проучила около двадесет поколения на рода Пеячевичи като е коригирала годините на раждане и смърт, на месторабота и женитби, внесла е уточнения в имена, дати и събития, свързани с тях. Тя допуска, че българското самосъзнание е съществувало до втората половина

на XVIII в. и то отчасти се възражда след възстановяване на държавността ни през 1878/9 г. В труда са популяризирани редица личности от фамилия Пеячевич, дадена е информация за най-изявените техни представители, за заслугите към австрийската армия и държава, включени са 83 илюстрации и 4 родословни таблици на отделните фамилни разклонения. Неслучайно книгата носи на авторката си две грамоти за празника на Чипровци (2012) и юбилейна грамота на БАН за високо научно постижение, посветено на 145-годишнината на Академията (2014).

Съществуват и други по тематика публикации на кандидата, но те до голяма степен продължават предходните му научни ангажименти, поради което оставям техния анализ на останалите рецензенти. Разбира се и тук се откриват някои неточности или некоректно формулирани податки, като уж статия в Уикипедия, че „Град Чипровци събира чедата си от Европа“ (това всъщност е материал на Т. Илова, отразен в бел. № 43 от текста на статията “Chirovci” в англоезичния вариант на “Wikipedia”). Има и разминавания в заглавията на посочената литература. Някак архаично звучи и израз като „година на робството“ във връзка с османското владичество. Всичко това, обаче, е по-малко важно пред прецизността и акуратността на подадената от доц. ГЕШЕВА информация. Ето защо, като отчитам гореизложеното, имам пълно основание да заключа, че в случая са налице нужните професионални и личностни предпоставки за заемането на по-висока академична длъжност „Професор“. Оттук с пълна убеденост призовавам членовете на Научното жури да дадат положителния си вот за заслуженото избиране на доц. д-р ЙОРДАНКА ГЕШЕВА на тази висока научна позиция.

София, 11 май 2015

(проф. д.и.н. В. Стоянов)